

ZPRAVODAJ 1997/1

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze

Od svého oficiálního otevření v srpnu 1996 (a prakticky již od dubna minulého roku) Centrum uspořádalo řadu setkání se zahraničními a domácími studenty a lektory. Během podzimu a zimy 1996 zde proběhly semináře pro více než 300 studentů a 40 lektorů z Izraele a pro menší skupinu studentů z Norska. S historií, kulturou a zvyky českých Židů se na přednáškách a diskusních setkáních seznámilo více než 300 studentů středních škol z České republiky a 91 českých učitelů. Velmi zajímavý byl v této souvislosti mezinárodní seminář, který se konal 3. - 5. února 1997. Vystoupili na něm historikové z Izraele - Prof. Ezra Mendelsohn, Prof. Richard Cohen a dr. David Bankier a také Prof. Eduard Goldstücker z České republiky. V rámci hlavního tématu - „Dějiny Židů v českých zemích“ - byly probírány takové otázky, jako například základní charakteristika dějin Židů, význam bible pro judaismus, křesťanství a západní civilizaci, emancipace Židů, antisemitismus, židovská identita, holocaust a aspekty života Židů v období komunistické vlády a po listopadu 1989. Seminář byl určen především pro pedagogy středních a vysokých škol pedagogického směru a dále pracovníky institucí, zabývajících se metodologickými aspekty výuky. Jeho hlavním smyslem bylo přispět, byť nepřímo, ke zkvalitnění výuky dějepisu a občanské výchovy na českých školách a rovněž podnítit pedagogy k zamyšlení nad možností obohatit výuku těchto předmětů, o některé židovské aspekty. Seminář financovala Evropská unie - program PHARE za významné spoluúčasti Židovského muzea v Praze.

Na půdě Centra proběhla rovněž řada kulturních pořadů určených pro širší veřejnost. Pro děti a studenty byla např. v říjnu minulého roku vyhlášena při příležitosti svátku Chanuka soutěž na návrh moderní české chanukové lampy (chanukiji). Soutěže se zúčastnilo 30 mladých lidí. Odbornou porotu tvořili zástupci Vysoké školy umělecko-průmyslové, Akademie výtvarných umění, Národní galerie, Židovského muzea v Praze a Židovské obce v Praze. Vítězný návrh spolu s dalšími nejuspěšnějšími soutěžnými návrhy byl vystaven v Klausové synagoze v prostorách expozice věnované svátku Chanuka. V březnu 1997 byl v Centru připraven bohatý kulturní program - přednáška o krčmách a kavárnách Židovského města, filmové představení (film Jozefa Grusse natočený podle knihy Karla Poláčka: Hostinec U kamenného stolu, přednáška a diskuse s Prof. Jacobem Neusnerem z New Yorku, odborníkem na Mišnu a Talmud, panelová diskuse s pozvanými hosty na téma xenofobie a genocidy. Úspěšný byl rovněž společný koncert židovské skupiny Mišpacha a romské skupiny Terne čhave (v doslovném překladu Mladé děti).

Počítačová laboratoř ORT

Součástí Vzdělávacího a kulturního centra je počítačová laboratoř ORT. Prvním úkolem laboratoře bylo zpracování domovské stránky pro muzeum (<http://www.ecn.cz/ort>). Průběžně obnovovaná stránka přináší uživatelům Internetu základní údaje o Židovském muzeu v Praze, přehled o veškerých jeho hlavních činnostech, trvalých a dočasných výstavách, kulturních programech v Centru a o dalších zajímavostech v muzeu. Díky Internetu tak mají lidé i z velmi

vzdálených zemí k dispozici aktuální a spolehlivou informaci.

Počítačová laboratoř rovněž připravuje materiál pro školitele - průvodce Centra a dále multimediální programy „šité na míru“, tzn. přizpůsobené potřebám a požadavkům konkrétního uživatele, tj. zejména školitele Centra. Pro školitele stejně jako pro další pracovníky muzea byla rovněž organizována školení na počítači.

Laboratoř není dosud otevřena pro širší veřejnost, přesto se však počítá s tím, že v blízké budoucnosti budou otevřeny školící kurzy pro počítače určené především členům židovských obcí a dalších židovských organizací v Praze.

Z dílny restaurátorů kovů Židovského muzea v Praze

Židovské muzeum v Praze pečuje o bohatou sbírku kovových předmětů vyrobených ze stříbra, mosazi a cínu. Historicky a umělecky velmi cenný je soubor synagogálního stříbra z Čech a Moravy - štíty a koruny na Tóru, nástavce, kořenky, chanukové a sobotní svícny a další předměty svým původem sahající od 18. do první třetiny 20. století. Řada uvedených předmětů je postupně konzervována a v případě potřeby restaurována. Podobně jako při restaurování textilu mají významný podíl na záchraně těchto předmětů často nenahraditelné kulturní hodnoty odborní pracovníci Židovského muzea - restaurátoři. Na fotografii představujeme výsledek restaurátorské práce Pavla Veselého - štít vyrobený v roce 1852 ve Vídni. Součástí štítu tvoří sedm tabulek s názvy svátků. Štít obdélníkového tvaru je završen korunou, uprostřed štítu jsou desky desatera, o něž se z obou stran opírají jednou přední nohou lvi, zatímco druhou přední nohou podpírají korunu. Ke spodní části štítu je připojeno pět štítků ve tvaru listů vinné révy. Štít společně s dalšími stříbrnými předměty - (ukazovátka na čtení z Tóry a rolničky na synagogální oponu) byl po zrestaurování vystaven spolu s pracemi dalších českých restaurátorů a konzervátorů v Národním muzeu v Praze na úspěšné výstavě Rozmluvy s minulostí pro budoucnost, která zde probíhala od října 1996 do ledna 1997.

Nové výstavy v Klausové synagoze

V prosinci 1996 - únoru 1997 se konala na galerii Klausové synagogy výstava Mír pouště. Na této výstavě mohli návštěvníci vidět díla renomované izraelské malířky Ruth Levin, která se touto cestou vrátila po šedesáti letech do svého rodného města. Kurátorem výstavy byl dr. Arno Pařík.

V březnu 1997 byla ve stejných prostorách otevřena další výstava - Restaurované textilie Židovského muzea v Praze. Na výstavě je možné shlédnout mimo jiné vzácné pláštíky na Tóru, synagogální opony a drobný textil jako pokrývky, povijany, sáčky na modlitební řemínky a pokrývky hlavy pocházející ze 17. - 19. století. Vystavené exponáty dokládají vysokou profesionální úroveň restaurátorů Židovského muzea a řady dalších odborníků, s nimiž muzeum spolupracuje. Kurátorkou výstavy je dr. Ludmila Kybalová. Výstava potrvá do 30. května 1997.

Pozůstalost skladatele Gideona Kleina ve sbírce Židovského muzea v Praze

Na sklonku roku 1996 byly archivní sbírky oddělení holocaustu Židovského muzea v Praze obohaceny o mimořádně cenný přírůstek - pozůstalost hudebního skladatele a vynikajícího klavíristy Gideona Kleina, který zahynul v lednu 1945 v nacistickém koncentračním táboře ve slezském Fürstengrube. Jeho život byl tragicky přerván pár týdnů po završení pětadvacátých narozenin. Česká i světová hudební kultura v něm ztratila jednoho z nejtalentovanějších předválečných tvůrců a interpretů.

Gideon Klein se narodil v prosinci roku 1919 v Přerově. Jako mimořádně nadaný klavírista odešel do Prahy studovat na pražskou konzervatoř, kde roku 1939 absolvoval ve třídě prof. Viléma Kurze. Zároveň se věnoval studiu kompozice u prof. Aloise Háby a hudební vědy na Universitě Karlově - brzy však musel v důsledku protizidovských rasových zákonů universitu opustit, a ztratil tak možnost koncertovat. Na konci roku 1941 byl Gideon Klein deportován do terezínského ghetta, kde zůstal téměř tři roky. V rámci možnosti se zde věnoval vychovatelské práci, podílel se na terezínském kulturním životě a dál skládal. V říjnu 1944 byl Klein zařazen do jednoho z posledních transportů do Osvětimi. (Ve stejném transportu odjeli z Terezína i další významní hudební umělci, do té doby terezínskou radou starších co možno chránění - Hans Krása, Viktor Ullmann, Pavel Haas, Rafael Schächter a další). Po příjezdu do Osvětimi prošel Klein selekcí, a unikl tak smrti v plynové komoře. Z Osvětimi se dostal do Fürstengrube, kde pracoval v uhelných dolech. V lednu 1945 se přiblížila východní fronta a lágr byl evakuován; tehdy také Kleinovy stopy mizí. Dodnes zůstává nezodpovězenou otázkou, zda byl mladý skladatel zařazen do pochodu smrti, nebo padl za oběť masovému vraždění komanda SS, které mělo za úkol likvidovat zbytek tábora.

Kleinovu pozůstalost nabídla Židovskému muzeu v Praze paní Eliška Kleinová, Gideonova sestra. Sama prošla Terezínem, Osvětimí i dalšími lágry, až nakonec v lednu 1945 uprchla z pochodu smrti. Nadaná klavíristka rezignovala v Terezíně na vlastní koncertní vystupování a vložila všechny své síly k ochraně a podpoře mladšího bratra, o jehož nevšedním talentu byla od dětství hluboce přesvědčena. Gideonova smrt na samém konci války paní Kleinovou hluboce ranila. Ovlivnila trvale její další život, který pak cele věnovala památce milovaného bratra a propagaci jeho nedokončeného díla v Čechách i ve světě. Pozůstalost Gideona Kleina, která přešla do majetku muzea, sestává především z předválečných dokumentů, mezi nimiž nechybí skladatelův rodný list, všechna vysvědčení, diplom Mistrovské školy Státní konzervatoře hudby v Praze, universitní index, rozsáhlá korespondence, včetně novinových článků a recenzí koncertů ze 30.let. Zásadní část pozůstalosti tvoří partitury všech zachovaných Kleinových skladeb z předterezínského období (nejranější pocházejí dokonce už z Gideonova dětství). Spolu s originály terezínských partitur, které jsou již řadu let uloženy v Památníku Terezín (jejich kopie má muzeum rovněž k dispozici), tvoří předaná pozůstalost ucelený a bohatý zdroj informací o životě i díle tohoto významného umělce. Dokumenty rovněž doplňuje série rodinných fotografií.

Zásluhou prof. Kleinové a její asistentky Veroniky Suchlové byla pozůstalost k předání pečlivě připravena. K nahlédnutí široké badatelské veřejnosti bude celá sbírka zpřístupněna po archivním zpracování, snad ještě v průběhu tohoto roku.

Videofilm zachycující svědectví osob, které přežily holocaust

Na základě objednávky University v Yale, USA, byly v České republice natáčeny v průběhu roku 1996 na videokazety osobní výpovědi lidí, kteří přežili holocaust. Projekt koordinovaný panem Nathanem Beyrakem z Tel Avivu vedl sociolog Fedor Gál z fakulty sociálních věd UK. Na akci se podílela také česká Nadace Film a sociologie a pracovnice Židovského muzea, Anna Hyndráková a Anna Lorencová. Na videokazetách jsou zachyceny vedle svědeckých výpovědí českých Židů a čtyř Romů též výpovědi tří sudetských Němců, kteří popisují, jak vnímali odsun Židů ze Sudet. Originály kazet jsou uloženy v archívu University v Yale, jejich kopie obdrželo rovněž Židovské muzeum v Praze. Projekt byl financován Universitou v Yale a soukromou televizí Nova.

Projekt pokračuje i v letošním roce s tím, že tentokrát je zaměřen na svědecké výpovědi Romů, kteří přežili válečné útrapy. Výsledný dokument bude uložen v archívu Holocaust Memorial Museum ve Washingtonu, který projekt objednal a také jej financuje.

Významné návštěvy v Židovském muzeu

V únoru 1997 přivítal dr. Leo Pavlát v Židovském muzeu v Praze poslance Spolkového sněmu Německa a člena jeho rozpočtového výboru, pana Siegfrieda Vergina.

V březnu 1997 při příležitosti oficiální návštěvy norského krále Harald V. v České republice poctila svou návštěvou Židovské muzeum jeho manželka, královna Sonja. V doprovodu manželky prezidenta ČR, paní Dagmar Havlové, si prohlédla Staronovou synagogu, památník židovským obětem holocaustu v Pinkasově synagoze a Starý židovský hřbitov.

Sponzorské příspěvky

Počátkem roku 1997 obdrželo Židovské muzeum v Praze pro činnost Vzdělávacího a kulturního centra finanční příspěvky od řady židovských institucí, především Ronald S. Lauder Foundation a dále American Joint Distribution Committee, The Rotschild Foundation, The Pincus Education Fund for Diaspora a Memorial Foundation for Jewish Culture. Všechny tyto instituce se tak významnou měrou podílejí na fungování Centra.

Ve druhé polovině roku 1997 Židovské muzeum otevře v prostorách galerie Klausové synagogy výstavu z díla amerického malíře Marka Podwala (mj. ilustroval knihy Elie Wiesela o Golemovi nebo jeho komentář k Pesachové hagadě). Na realizaci tohoto záměru se finančně významně podílí firma Philips Morris prostřednictvím své dceřinné společnosti v České republice Tabák a.s. se sídlem v Praze.

Židovské památky Prahy na českých a izraelských poštovních známkách Ministerstvo dopravy a spojů České republiky a Ministerstvo spojů Izraele vydávají 30. dubna 1997 společnou emisi dvou příležitostných poštovních známek s tematikou židovských památek v Praze. Prvotní podnět k úvahám o vydání známek s židovskou tematikou dalo Židovské muzeum v Praze. Výtvarný návrh zpracoval český akademický malíř James Janíček a rytiny emise vypracoval Miloš Ondráček. Na známce s nominální hodnotou 8 Kč je zobrazena východní strana interiéru Staronové synagogy v Praze s pětídílnou gotickou žebrovou klenbou, schránkou na Tóru a část gotické mříže obklopující řečniště

(bimu). Na známce s nominální hodnotou 10 Kč je známý náhrobek rabiho Löwa na Starém židovském hřbitově v Praze. Další motivy synagogálních předmětů - koruny na Tóru a ukazovátka na čtení z Tóry - byly použity pro vydání tzv. obálek prvního dne (s příležitostnými poštovními razítkami). Emise těchto dvou příležitostných známek svým tématem nepřímo navazuje na sérii šesti známek s tématem českých judaik, které vyšly v roce 1967. Z politických důvodů - v souvislosti s šestidenní válkou na Blízkém východě byly tehdy tyto známky staženy z oběhu a nesměly být prodávány.

U příležitosti vydání příležitostných poštovních známek proběhne Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze 30. dubna 1997 slavnostní prezentace, které se zúčastní zástupci českého a izraelského ministerstva, české a izraelské pošty a řada dalších hostů z politické a kulturní oblasti.

Z produkce muzea

Judaica Bohemiae

V nedávné době vydalo Židovské muzeum další číslo odborného časopisu *Judaica Bohemiae* ročník XXXII. Studie jsou věnovány různým tématům dotýkajícím se dějin Židů v českých zemích, významným sbírkám judaik na Slovensku a osudům českých Židů za druhé světové války:

Alexander Putík: Topografie a demografie pražského Židovského města před pogromem v r. 1389

Lenka Matušíková: Inventář pozůstalosti Abrahama Sterna, kupce a pachtýře v Třeboni,

Bedřich Nosek: Židovské hebrejské studie v českých zemích před osvícenectvím - IV. část Moše Šmuel Neumann a jeho snaha o revizi hebrejštiny,

Arno Pařík: Slovenské židovské muzeum v Prešově

Miroslav Kárný: Co předcházelo vládnímu nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě,

František Fantl: Vzpomínky

Anna Hyndráková a Anna Lorencová: Systematické shromažďování vzpomínek v Židovském muzeu v Praze - III.

Příspěvky jsou otištěny v angličtině a němčině. Cena výtisku: 160 Kč. V omezeném množství a za sníženou cenu mohou zájemci získat i některé starší ročníky tohoto časopisu.

Série barevných pohlednic z Pinkasovy synagogy

Židovské muzeum v Praze připravilo pro své návštěvníky novou sérii čtyř pohlednic se záběry nedávno restaurovaných nápisů v památníku židovských obětí holocaustu v Pinkasově synagoze. Působivé fotografie jsou dílem p. Dany Cabanové, fotografky Židovského muzea.

Cena sady pohlednic: 27 Kč.

Bližší informace o možnosti zakoupení *Judaica Bohemiae* a sady pohlednic lze získat na adrese:

Židovské muzeum v Praze, Jáchymova 3, Praha 1,
fax: 00420 2 2310 681